

VANYA BARBARA

A MOTIVÁCIÓ MINT A TANULÁS HAJTÓEREJE

Az ember egész élete folyamán ténykedik: játszik, dolgozik, tanul. Mindez valamilyen környezetben történik, ahol az események, tárgyak, de leginkább a vele kapcsolatban álló személyek befolyást gyakorolnak rá. Az ember azonban minden esetben ösztönszerűen cselekszik, s végül mindig annak a külső hatásnak engedelmessé válik, amely legimpulzívabban hat belső ösztöneire. Lényeges azonban megemlíteni, hogy időtálló tevékenységet csak akkor képes végezni, amennyiben az számára szubjektív fontossággal bír (Kozéki, 1980).

Az elmúlt évtizedek során számos szakember foglalkozott a motiváció jelentőségével, akik többek között pedagógiai és pszichológiai szempontból közelítették meg a szóban forgó témát. A szakirodalmat összevetve arra a következtetésre juthatunk, hogy a motiváció nem más, mint olyan értelmi és érzelmi műveletek összessége, melyek befolyásolják, készítetik az embert arra, hogy tudatosan, esetleg tudattalanul indítványozzon vagy éppen tovább vigyen egy cselekvést, cselekvés-folyamatot. A tenni akarás mozgatórugója pedig nem más, mint az egyéni értékrend.

Szabó (2004) a motivációt úgy határozta meg, mint egy komplex fogalmat, mely magában foglalja az ember cselekedeteinek indító okait, s azok hátterét, vagyis azokat az ösztönző erőket, melyek irányt szabnak az emberi tevékenységnek, s arra készítetik az embert, hogy ezt a tevékenységet fenntartsa.

Pedagógiai aspektusból, motiváció alatt azokat a belső ösztönző erőket értjük, melyek a tanulót a pedagógussal való kooperációra, illetve az edukációs folyamatban való részvételre ösztökélik (Knausz, 2001).

A kiváló szlovák pedagógus és pszichológus, Zelina (1996) a motiváció pedagógiai-pszichológiai szálait fejtegette. Szerinte a motiváció az edukációs folyamat meghatározó eleme, mely megalapozza az emberek alkotási fejlődését, adottságait, képességeit összhangban az egyéni emóciókkal. Mindemellett felöleli a perszónális ösztönöket, szükségleteket, érdekeket, célokat, tendenciákat, ideálokat, értékeket, életfilozófiát.

A BELSŐ ÉS KÜLSŐ MOTIVÁCIÓ SZEREPE A TANULÁSBAN

A motiváció tematikájával foglalkozó szakirodalom többnyire a motiváció két nagy kategóriáját különbözteti meg: belső (intrinzik) motivációt és külső (extrinzik) motivációt.

A belső motivációt úgy értelmezhetjük, mint egy húzóerőt, amely arra ösztönzi az embert, hogy véghez vigyen egy cselekedetet, melynek következménye az élményszerzés és az emberi szükségletek kielégítése. Külső motiváció esetén az egyén külső ingerek hatására cselekszik (Turek, 2014).

Pedagógiai szempontból vizsgálva a belső tanulási motivációt úgy írhatjuk le, mint egyfajta belső indítást, lelkesítő erőt, mely érzelmi fellendülést vált ki a tanulókból. Az érzelmi hullám létrejöttének következtében a tanuló készletlenül érez arra, hogy az adott iskolai feladatot, tevékenységet bármilyen akadályok ellenére teljesítse. A tanulási hajtóerő kialakulásában az edukációs folyamat specifikumai, a tanulók egyéni érdeklődési köre, beállítottsága, szükségletei, jellemvonásai jutnak fontos szerephez. Ez esetben tehát arról van szó, hogy a tanuló sajátos érdeklődéséből, motiváltságából adódóan sajátítja el a számára kitzűzött tudásanyagot, viszi véghez iskolai kötelességeit (Kiss In Réthy, 2003).

Előfordul azonban, hogy a tanuló érdeklődése, szükségletei, pszichológiai igénye és az iskolai feladat, tananyag nem állnak összhangban. Ilyen esetben külső beavatkozásokra van szükség. A jutalom és a büntetés olyan külső befolyásoló tényezők, melyek pozitívan befolyásolhatják a tanulók iskolai teljesítményét, a kitzűzött tanulási célok elérését. A jutalom (jó jegy, dicséret, biztatás) megerősíti a tanulók önbizalmát, segít megteremteni az erkölcsi elégedettséget, s nem utolsósorban felbreszti a tanulót az eredmények megszilárdítása iránti vágyat. Főleg arra sarkallja a tanulót, hogy olyan cselekedetet hajtson végre, melyet belső akaratából fakadóan nem valószínű, hogy teljesítene. A büntetés (rossz jegy, megrovás) ezzel ellentétben gátolja a tanulót egy adott tevékenység kivitelezésében. Ennek hátulütője azonban az, hogy a büntetés ugyan átmenetileg elfojtja az adott tevékenységet, azonban nem mindig gyűri le a hajlamot annak elvégzésére. Éppen ezért tartják alkalmasabb motivációs eszköznek a jutalmat az edukációs folyamatban (Turek, 2014).

A külső motiváció ugyan néhány esetben erőteljes hatást gyakorolhat a tanulóra, tartósságát figyelembe véve azonban kevésbé fokozza a teljesítményét. Ennek oka, hogy az örömszerzés céljából végzett munkának, tevékenységnek nagyobb jelentőséget tulajdonítunk, mint azoknak a dolgoknak, melyeket jutalomszerzés, illetve a büntetés elkerülése érdekében teszünk meg. Nem becsülhetjük azonban alá a külső motivációs eszközöket sem, hiszen fontos szerepet kaphatnak minden olyan esetben, amikor a tanuló nem teljesen motivált, kapcsolata kiegyensúlyozatlan az iskolával, tanáraival és a tanulással (Réthy, 2003).

A PEDAGÓGUS SZEREPE A TANULÓK MOTIVÁLTSÁGÁBAN

A motiváció elengedhetetlen szerepet játszik az iskola nevelő-oktató munkájában, amely a pedagógus és a tanulók interakcióiban valósul meg. A pedagógus az intézményes nevelés egyik legmeghatározóbb személyisége, aki egyéniségével

jelentős mértékben befolyásolja a tanulók személyiségfejlődését. Feladatai közé tartozik, hogy olyan környezetet alakítson ki, melyben a tanulók feltétlenül jól érzik magukat, ahol a tanulás szórakoztató, lebilincselő tevékenység.

Dombi (2015) szerint a pedagógussal való találkozás életre szóló élményként rögzülhet tanítványában, amennyiben az képes motiválni őket. A tanulók motiválása kapcsán mégis gyakran merülnek fel a pedagógusban a következő kérdések: Hogyan kelthetném fel az érdeklődésüket? Miként tudnám elérni, hogy önszántukból teljesítsenek egy-egy feladatot, tanuljanak?

Bagdy (2015) hangsúlyozza a tényt, miszerint a kisiskolás tanulók elsősorban nem a tantárgyat szeretik meg, hanem a pedagógust, aki azt közvetíti. Neki szeretné bizonyítani okosságát, ügyességét. Boldogság önti el szívét, ha a pedagógus felszólítja, hiszen buzdításra, megerősítésre vágyik. A kisiskoláskor az önértékelés, önbecsülés kialakításának szenzitív korszaka. Éppen ezért a kulcsszó ebben a korban a bátorítás, pozitív megerősítés, amely erősíti a gyermek kompetenciátudatát, egyúttal megakadályozza azt, hogy önmagát szellemileg értéktelennek érezze (Patai – Kárpáti, 2021). Ennek ellenére gyakran tapasztaljuk, hogy a tanulók éppen a pedagógus személyisége miatt nem szeretnek egy-egy tantárgyat. Felmérések bizonyítják, hogy a jó pedagógusnak igazságosnak, segítőkésznek, türelmesnek, motiválósnak kell lennie, de rendelkeznie kell megfelelő szintű szaktantárgyi és didaktikai tudással is, hogy minőségi és érdekes tanítási órákkal tudjon szolgálni.

Ahhoz, hogy a pedagógusok megfelelően tudják motiválni tanulóikat, a következő szempontokat érdemes figyelembe venniük:

- Célravezető, ha olyan tudással gazdagítjuk a tanulókat, melyet a gyakorlatban is alkalmazni tudnak.
- A tanulók kompetenciátudatát és magabiztosságát erősíti, ha a pedagógus lehetőséget nyújt a sikerélményre. A siker növeli a gyermek önbizalmát, hiszen érzi, hogy elérte a kitűzött célt. Ennek köszönhetően a tanulók nyitottabbá, lelkesebbé válnak.
- A tanulók könnyen felismerik, hogy a szorgalmat pozitívan értékelik, s igyekezni fognak lépést tartani társaikkal. Ezzel ellentétben, a nem tanulás negatív következményekkel jár.
- Az edukációs folyamat szórakoztatóvá válhat, amennyiben a pedagógus képes beiktatni olyan elemeket tanítási órájába, melyekkel felkelti a tanulók érdeklődését az új tananyag iránt (Petty, 1996).

A pedagógushivatás fontos alappillére a szakma iránti őszinte lelkesedés, odaadással történő tanítás. Ez a fajta pedagógiai megnyilvánulás példaként szolgálhat a tanulóknak, így ők is nagyobb érdeklődést mutatnak a tanítási órák iránt. Ennek köszönhetően a tanítási órák étellel töltik meg a tantermet, színt visznek a tanulók mindennapjaiba (Good Brophy, 2008).

Cikkemben egy előzetes kutatás (Vanya, 2021) eredményeit vázolom fel, melyek elsősorban a gyerekek iskolai motiváltságát, tanulásszeretét segíthetik elő. Terjedelmi korlátokból kifolyólag csupán a kutatási eredmények egy része kerül bemutatásra.

A KUTATÁS KIINDULÓPONTJA

Mindenki fejében él egy kép a tökéletes iskolai edukációról, ezért nagyon nehéz egyértelműen meghatározni, hogy mely tényezők segítik elő és melyek növelik a tanulók iskolai teljesítményét, tanulási motiváltságát.

Ahhoz, hogy a tanulók minden kétséget kizáróan jól érezzék magukat az iskolai környezetben, s örömeiket leljék a tanulásban, elengedhetetlen a motiváció. Az iskolába érkező tanulók eltérő szociális környezetből származnak, ezért előfordul, hogy különbözik a fejlettségi és kompetenciaszintjük, más-más igényekkel rendelkeznek. A pedagógus feladatkörébe tartozik, hogy szakmai tájékozottságából adódóan ismerjen és alkalmazzon olyan tanítási és tanulási módszereket, stratégiákat és eszközöket, melyek megfelelnek a tanulók fejlettségi szintjének, érdeklődési körének, szükségleteinek, támogatva ezzel sikerorientáltságukat, motiváltságukat.

A kutatásunk célja az volt, hogy az elméleti ismereteinkből kiindulva megvizsgáljuk, melyek azok a komponensek, melyek nagymértékben befolyásolják a diákok iskolai sikerességét. Igyekeztünk feltérképezni és minél jobban megközelíteni azokat a tényezőket, melyek az iskolai és osztálybeli eredmények elérését segítik.

A KUTATÁS CÉLJAI

A kutatás céljait az alábbi feladatokban konkretizáltuk:

1. Feltérképezni, hogy a pedagógusok milyen munkaformákat alkalmaznak leggyakrabban az edukációs folyamat során.
2. Meghatározni a pedagógusok jellemzőit, amelyek elősegítik a tanulók motiváltságát.
3. Meghatározni azokat a tényezőket, melyek befolyásolhatják a tanulók tanulási motivációját.

HIPOTÉZISEK MEGHATÁROZÁSA

Feltételezéseinket a meghatározott célokból kiindulva szögeztük le:

H1: Feltételezzük, hogy a pedagógusok jellemzői közül leginkább a gyermek iránti szeretet és az igazságosság járul hozzá a tanulási motivációhoz.

H2: Feltételezzük, hogy a motiváció szempontjából a legmegfelelőbb módszerek közé a szemléltetés és a játékos módszerek tartoznak.

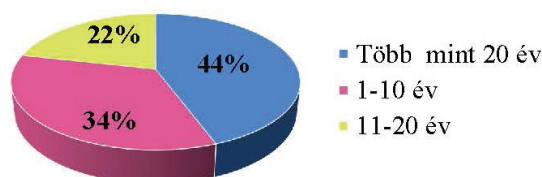
A kutatás folyamata kérdőíves módszer segítségével valósult meg. A kérdőívek nyílt és zárt kérdéseket tartalmaztak. A kutatásban részt vevő pedagógusoknak teljes anonimitást biztosítottunk. Az eredmények kiértékelésére statisztikai módszereket alkalmaztunk. A feldolgozott adatokat grafikonok segítségével szemléltettük, a mennyiségeket pedig százalékokban adtuk meg. A begyűjtött információkat az analízis, szintézis és összegzés módszereivel értelmeztük, ismertettük.

Felmérésünkben, melyet 2021 márciusában valósítottunk meg, szlovákiai magyar tannyelvű általános iskolák alsó tagozatainak oktató pedagógusok vettek részt. A kutatás internetes felületen ment végbe. A kérdőíveket szociális fórumokon keresztül továbbítottuk a kiválasztott iskolák pedagógusainak. A kérdőívben összesen 12 kérdés szerepelt, melyek közül jelenleg 7 kerül bemutatásra.

Pedagógusok	Nemek alapján	Pedagógusok	Munkahely alapján
Férfi	9	város	32
Nő	70	falú	47
Összesen	79	Összesen	79

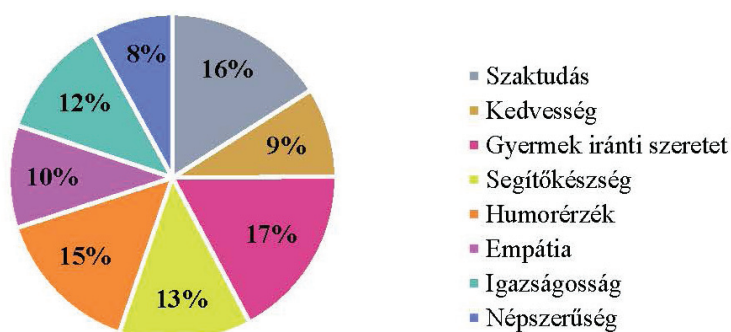
1. számú táblázat – A megkérdezettek demográfiai adatai

Az első számú táblázatból kiderül, hogy a kutatásban összesen 79 pedagógus vett részt, akiknek nembeli eloszlása 70 nőre és 9 férfira alakult. Munkahelyüket nézve, közülük 47-en falusi, míg 32-en városi iskolákban tanítanak.



1. számú ábra – Pedagógusok szakmai gyakorlatának éve

A felmérés fényt derített a megkérdezett pedagógusok szakmai gyakorlatának éveire. A három válaszlehetőség közül a legtöbb pedagógus (44%) több mint 20 éves gyakorlattal rendelkezett. A megkérdezettek 34 %-a maximum 10 éve, míg 22%-uk 11-20 évet töltött el a szakmában.



2. számú ábra – A tanulási motivációt elősegítő tényezők

A 2. számú ábrán bemutatjuk azokat a tényezőket, amelyek közül a pedagógusoknak lehetőségük volt hármat kiválasztani, melyek pozitívan befolyásolják a tanulási motivációt.

A tanulási motiváció szempontjából az oldott osztálylétkör biztosítása kiemelkedő feladata minden pedagógusnak, melynek meghatározó tényezője a pozitív pedagógus-diák kapcsolat és a tanulókhöz való szeretetteljes hozzáállás. A felmérés eredményei alapján elmondhatjuk, hogy hasonlóképpen vélekedtek erről a kutatásban résztvevő pedagógusok is, akik a gyermek iránti szeretetet 17%-os gyakorisággal jelölték be. A kisiskolások tudásszomj-kielégítésének kritériuma a pedagógus szaktudása, melyet a megkérdezettek 16%-a választott. A felsorolt alternatívák közül a tanárok 15%-a a humorérzékre szavazott. A tanulás hatékonyságát pozitív irányba lendítheti, ha a pedagógus humorérzékével fűszerezi meg tanítási óráit. A kérdőívek kiértékelése során kiderült, hogy a tanárok fontossági sorrendjében a segítőkészség áll a következő

helyen, melyre 13%-uk adta le voksát. Fontosnak tartjuk, hogy a pedagógus igazságosan járjon el tanulói értékelése során, hiszen a jobb tanulókkal való kivételezés ronthatja a gyengébb teljesítményű tanulók motivációját. Örömmel tapasztaltuk, hogy ezt felmérésünk is igazolta, hiszen 12%-ban választották az igazságosságot. A válaszadók 10%-a az empátiát jelölte meg mint a motivációt támogató tényezőt. A pedagógusok 9%-a szerint a kedvesség, 8%-a szerint pedig a népszerűség járul hozzá a tanulók ösztönzéséhez.

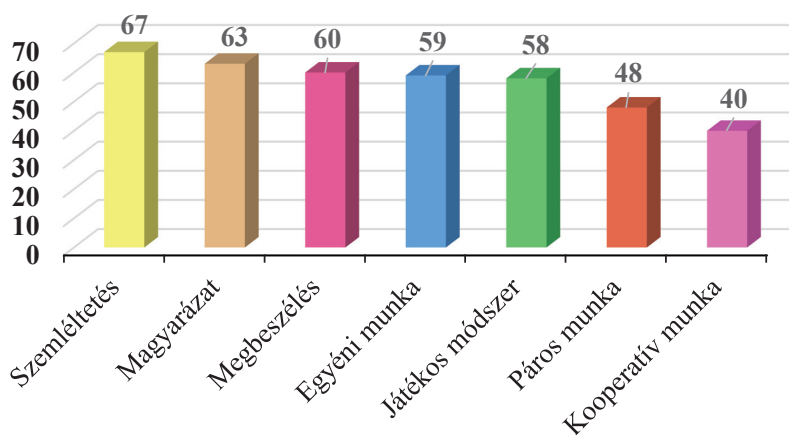
A kérdőív 5. kérdése nyitott kérdés volt, melyben azokra a tényezőkre szerettünk volna fényt deríteni, melyek jelentősen befolyásolhatják a gyerekek tanulási motiváltságát.

Ezekből a válaszokból szeretnénk bemutatni néhányat:

- 1. válaszadó: nő – falu
„Iskola/osztály pozitív légköre, elfogadó osztályközösség”
- 2. válaszadó: nő – város
„Személyes tapasztalatok, gyakorlati dolgok az életből”
- 3. válaszadó: nő – falu
„Pedagógus személyisége, családi háttér”
- 4. válaszadó: nő – falu
„A tanár tanításhoz való hozzáállása, maga a tananyag”
- 5. válaszadó: nő – falu
„Egyenlő partnernek tekintem őket, mindenki ügyes valamiben”

Véleményünk szerint a pedagógusok nagyon fontos tényezőket emeltek ki. A tanulók motiváltságát kedvezően befolyásolja az osztályban uralkodó pozitív légkör, elfogadó osztályközösség. Amíg a gyermek azt érzi, hogy elfogadják, szeretettel jár majd iskolába. A tanár tanításhoz való hozzáállása és annak személyisége szintén pozitív hatással lehet a diákok tanulásszeretetére. A tanítási óra érdekessége növelhető, ha a tananyag ismertetésének alapjául a személyes tapasztalatokat, életből származó gyakorlati dolgokat vesszük. A megkérdezett pedagógusok válaszai között csupán egyetlen egyszer tűnt fel a családi háttér mint motivációs tényező, holott valóban fontos tényezőről van szó. Amennyiben a pedagógus és a szülők eltérő véleményt alkotnak a tanulás fontosságáról, a gyermek is megkérdőjelezheti annak jelentőségét. Eppen ezért elengedhetetlen a pozitív pedagógus-szülő kapcsolat, az iskola és szülők közti kommunikáció.

A kérdőív 6. kérdésében módszereket és munkaformákat soroltunk fel, s arra kértük a felmérésben részt vevő pedagógusokat, hogy állítsanak fel egy sorrendet azok alkalmazásának gyakorisága alapján.



3. számú ábra – Módszerek és munkaformák előfordulása a tanítási órákon

A kiértékelés során nem okozott meglepetést, hogy az első két helyre a szemléltetés (67) és a magyarázat (63) módszerei kerültek. A pedagógusok nagy része a megbeszélést (60) is a leggyakrabban alkalmazott módszerek közé sorolta. Ez alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a tanulók aktív résztvevői a tanítási óráknak: kérdezhetnek, elmondhatják meglátásaikat, véleményt alkothatnak. Az egyéni munka (59) ugyancsak gyakran tűnt fel a megjelölt válaszok között. Mivel az alapiskola alsó tagozatos tanulóiról van szó, örömmel tapasztaltuk, hogy többnyire a játékos módszer (58) sem marad el az edukációs folyamat során. Ebben a korban a gyerekek még életkori sajátosságaikból adódóan is igényt tartanak a játékos tanulásra. A páros munka (48) és a kooperatív munka (40) gyakori alkalmazása javíthatja a tanulók közti kapcsolatokat, kommunikációt és együttműködést, mely nagyban hozzájárul a pozitív osztálylégkör kialakításához, ezért érdemes minél gyakrabban alkalmazni.

Véleményünk szerint a motiváció és önreflexió szempontjából elengedhetetlen, hogy a tanulók visszajelzést kapjanak. Fontos azonban, hogy a pedagógus ne csak a tanulás, munka, játék eredményét értékelje, hanem reagáljon a tanulók személyes értékeire is. Ebből kifolyólag arra kértük kutatásunk résztvevőit, hogy nevezzenek meg három olyan tanulói

tulajdonságot, melyet motivációs szempontból fontosnak tart kiemelni. Kérdésünkre a pedagógusok válaszai alapján írjuk le, s jellemezzük azokat, melyeket a legtöbbben írták be a válaszok közé.

- Szorgalom: a tanulók tanuláshoz való serény hozzáállása
- Kitartás: a tanuló azon képessége, melynek köszönhetően képes hosszabb időn keresztül tevékenykedni egy bizonyos cél elérése érdekében.
- Becsületesség: az ember azon tulajdonsága, mellyel képes saját döntéséből ragaszkodni a helyes elvekhez.
- Empátia: a beleélés képessége, másokkal való együttérzés
- Kreatív gondolkodásmód: magába foglalja a dolgok eltérő látásmódját, melynek köszönhetően az ember képes a hagyományostól eltérő módon látni a problémát vagy kérdést
- Ötletesség: a tanuló találékonyságát írja le, akinek gyakran nagyon jó, meglepő megoldásai vannak egy-egy probléma megoldására
- Precizitás: egy feladat fokozott mértékű pontossággal, hibátlansággal, gondossággal való kidolgozása
- Gyakorlatiaság: olyan egyén, aki a helyzethez igazodva képes észszerű megoldásokat találni a problémára
- Versenyszellem: valamilyen megmérettetés során tanúsított magatartás, viselkedés, mely annak serkentését, sikeres befejezését szolgálja

A HIPOTÉZISEK KIÉRTÉKELÉSE

H1: Feltételeztük, hogy a pedagógusok jellemzői közül leginkább a gyermek iránti szeretet és az igazságosság járul hozzá a tanulási motivációhoz. Feltételezésünk részben teljesült. Ez a 2. számú ábra eredményeivel bizonyítható. A válaszadók fontossági sorrendjében a gyermek iránti szeretet (17%) az első helyen szerepelt, míg az igazságosság (12%) csupán az ötödik helyre került.

H2: Feltételeztük, hogy a motiváció szempontjából a legmegfelelőbb módszerek közé a szemléltetés és a játékos módszerek tartoznak. Hipotézisünk szintén csak részben igazolódott be. A 3. számú ábrán bemutatott eredmények alapján a szemléltetés ugyan az első helyre került, azonban a játékos módszereket a pedagógusok csupán az ötödik helyre helyezték.

ÖSSZEZÉS

A pedagógiai hivatásban a legnagyobb elismerés, amikor a tanulók szeretettel járnak iskolába. Amikor várják, hogy megkezdődjék a tanítás és valami újat, izgalmasat sajátíthassanak el aznap. Mindez elképzelhetetlen lenne motiváció nélkül, melynek legfőbb funkciója a tanulók érdeklődésének felkeltése. A hatékony tanítási óra szempontjából elengedhetetlen, hogy a tanulók figyelme a tananyagra összpontosuljon. Mégsem mindegy, milyen módszereket alkalmazunk annak érdekében, hogy mindez teljesüljön. Ezért fontos, hogy ismerjük a motivációs stratégiák széles skáláját, melyek szint visznek a gyerekek mindennapjaiba.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Fáyiné Dombi Alice (2015): *Mentorszerepben*. Nyitra, Konstantin Filozófus Egyetem, Pedagógiai Kar, ISBN: 978-80-558-0897-0.
- Knausz Imre (2001): *A tanítás mestersége* (Egyetemi jegyzet). Budapest, Iskolafejlesztési Alapítvány, ISBN: 963 8323 280. Interneten elérhető: Knausz Imre: A tanítás mestersége, url: <https://mek.oszk.hu/01800/01817/01817.htm> (Letöltés ideje: 2022.01.20.)
- Kozéki Béla (1980): *A motiválás és motiváció összefüggéseinek pedagógiai pszichológiai vizsgálata*. Budapest, Akadémiai Kiadó, ISBN: 963 05 2064 8.
- N. Kollár Katalin – Szabó Éva (2004): *Pszichológia pedagógusoknak*. Budapest, Osiris Kiadó, ISBN: 963-389-672 X.
- Patai Ilona – Kárpáti Andrea (2021): *A motiváció jelentősége az edukációs folyamatban*. In: Katedra, 29.évf./2.szám, url: <https://katedra.sk/Folyoirat/29/02/index.html> (Letöltés ideje: 2022.01.20.)
- Petty Geoffrey (1996): *Moderní vyučování*. Praha, Portál Kiadó, ISBN: 80-7178-681-0.
- Réthy Endréné (2003): *Motiváció, tanulás, tanítás*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, ISBN: 963 19 44662.
- Sallai Éva (2015): *Legjobb motiváció az élménybe vonás*. In: Új Köznevelés, 2015. 1. évf./7.szám ISSN: 2064-0625 url: uj_kozneveles_2015_7_web.pdf (gov.hu) (Letöltés ideje: 2022.01.20.)
- Thomas L. Good – Jere E. Brophy (2008): *Nyissunk be a tanterembe!* 2. kötet. Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhatalnok Társaság, ISBN: 978-963-9795-11-2.
- Turek Ivan (2014): *Didaktika*. Harmadik, átdolgozott és kiegészített kiadás. Bratislava, Wolters Kluwer, ISBN: 978-80-8168-004-5.
- Vanya Barbara (2021): *A motivációs tényezők pozitív hatása az edukációs folyamatra*. Záródolgozat. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara. Témavezető: PaedDr. Patai Ilona, PhD.
- Zelina Miron (1996): *Stratégia a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa (metódy a výchovy)* Második kiadás: Bratislava, IRIS, ISBN: 80-967013-4-7.